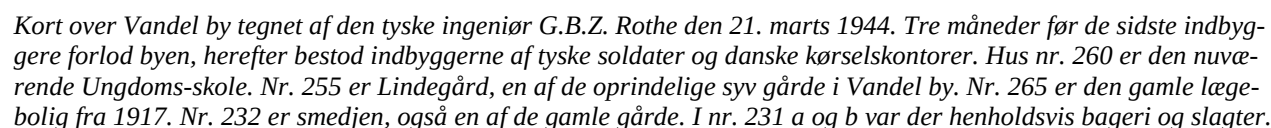

Udarbejdet af N.M. Schaiffel-Nielsen

Udarbejdet af N.M. Schaiffel-Nielsen

Man mener også, at der har ligget en langdysse syd for Vandel by, men

I præsteindberetningerne til Ribe stift i 1638-1648 kan man blandt andet læse om Vandel By: "Wandel er 7 gaarde, der på marchen findis oc nogle høje". En af dem er sikkert de to høje, vi lige har omtalt. I L.C. Buchholtz beskrivelse af Tørrild Herred omkring 1760 hedder det om Vandel By: "Wandel er én Lands-bye, Engelsholm ogsaa tilhørende. Dens Hartkorn er 19 tdr. 7 skp. 2 fdk. 2 alb. Paa Wandels Mark findes nogle Steene, som man kaldet Wandel-Faar, og en liden høj, der hedder Wandel-Faar-Høy, men ingen".

Første gang man ser Vandel nævnt på tryk, er i Løgumbogen fra 1394, hvor navnet er stavet Vand{al}. Ifølge Vejle Amts stedsnavne betyder navnet ”Lille Vandhul”.

Det tog århundreder for Vandel at komme på benene efter krigene i 1600-tallet. Først med anlæggelse af jernbanen til Vejle i 1897 kom der nogen udvikling til byen, men ikke meget. Udbygningen af byen til den størrelse, vi kender i dag, fandt sted begyndelsen af 1960'erne og falder sammen med at der kommer gang i fabrikationen af LEGO-klodser, og at samfundet i øvrigt oplever en økonomisk opblomstring.

Billeder fra det gamle Vandel

Denne side har Randbøl Sogns Museumsforening lavet til dig for at give dig en ide om, hvorledes din by så ud for 50 og 100 siden. Meget er der sket på 100 år, men det er rart at kunne se, hvad det er der har ændret sig. Tekst og billeder af N.M. Schaiffel-Nielsen

Den gamle brugsforening i Vandel. Billedet er fra 1944. Dengang boede der tyske underofficerer i brugsforeningen.

Vandel Brugsforening igen, flere årtier tidligere, vi kender ikke årstallet præcist. Billedet er taget fra Dalgasvej, og det er Gl. Åstvej th. for Brugsen.

Vandel Bager- og Konditori. Billedet er fra sommeren 1944.

Således så konditoriet ud, før det blev revet ned og erstattet med den nu lukkede bagerforretning på Grindstedvej nr. 17.

Den gamle lægebolig i Vandel. Den blev opført af tømrermester Marius Hansen, kromanden og en murer. Eneste formål, at skaffe en læge til byen. Det lykkedes i 1917.

Det gamle posthus på Randbølvej. De to herrer er tyske soldater. Billedet er taget i sommeren 1944.

Hestemarked i Vandel i 1946. Stedet er Gl. Stationsvej.

Vandels sidste Købmandsforretning. Købmand Jørgen Hellerup lukkede den 19. januar 2002.

Vandel Mølle omkring 1935. Møllen overlevede til 1951.

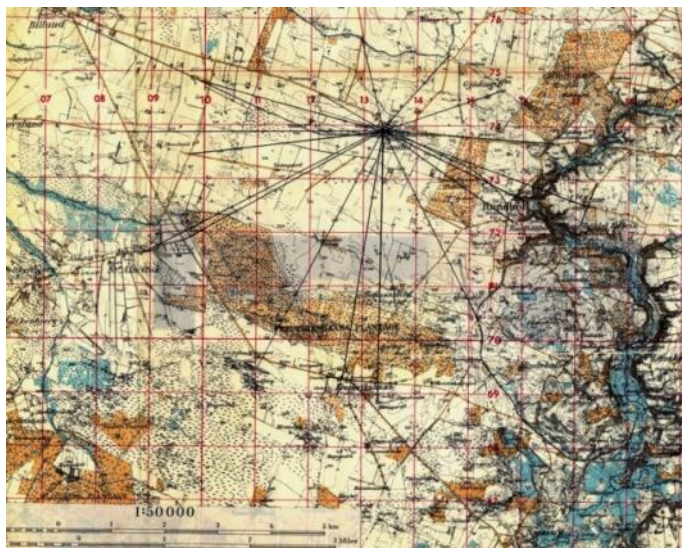
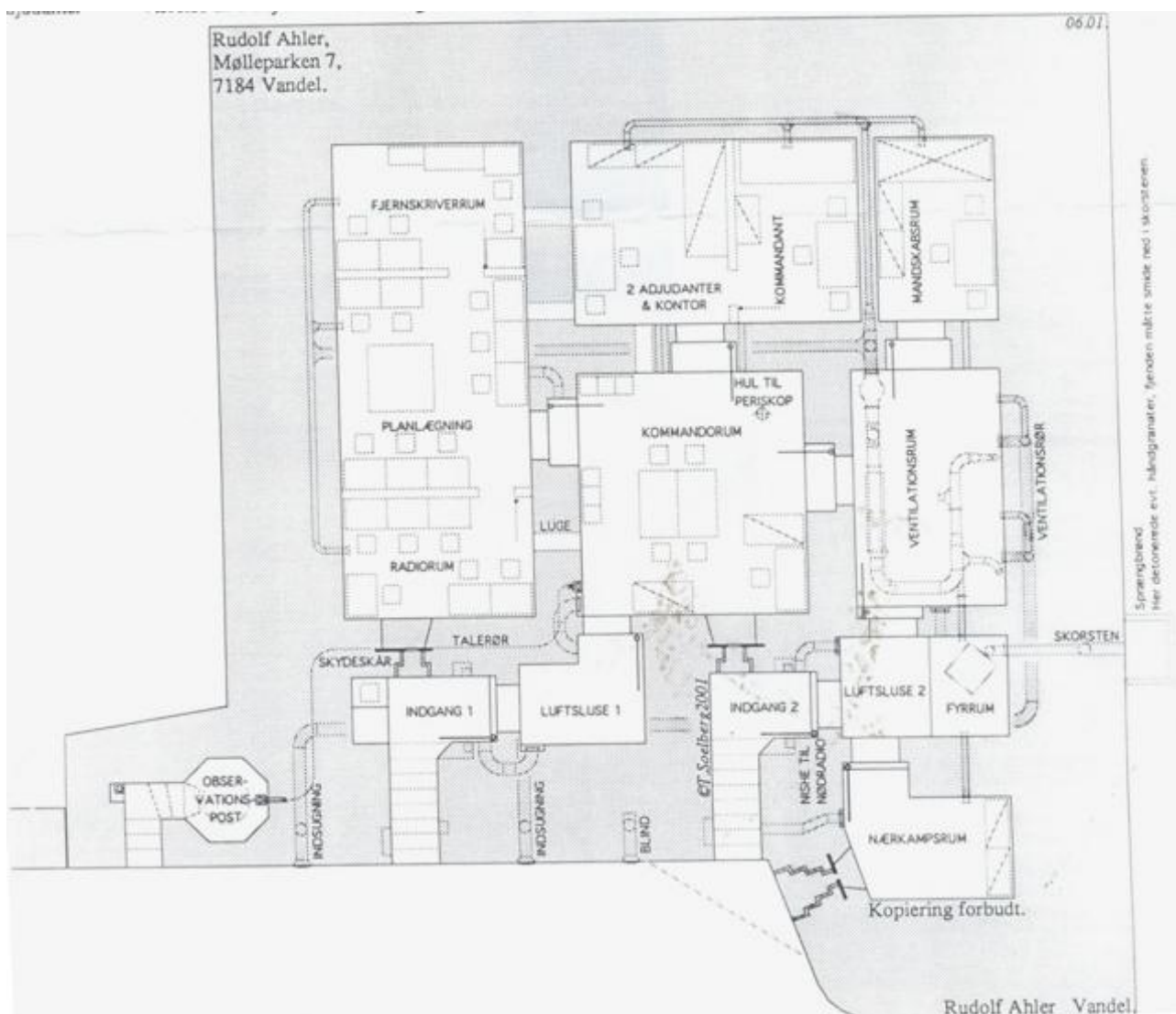
Under besættelsen af Vandel By fra sommeren 1944 blev den nederste del brugt til opmagasinering af cement, medens den øverste del blev anvendt som udkigspost.

Vandel Station engang i 1930'erne. Det er lokomotivet "Jacob", der holder ved perronen. Til højre for pakhuset ses Vandel Mølle, revet ned i 1951.

Tegning af den store kommandobunker i Vandel

Tegning og tekst på denne og næste side udført af Tommy Soelberg

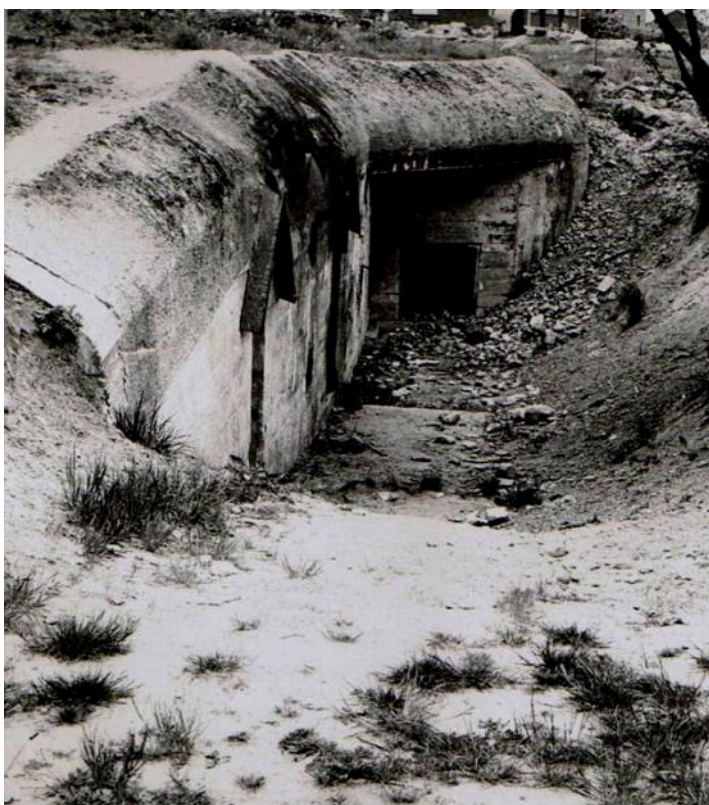

Målområderne vist på tavlen "Zielspinne für indirektes Erdzielschies-sen" ("edderkoppespind", der viser de forud udpegede mål, som skulle belægges med indirekte ild (Beskydning med granater). Her tegnet ind på et 2 cm. generalstabskort. Hvert målområde havde sit nummer.

Beskrivelse af den store kommandobunker i Vandel

Tekst af Tommy Soelberg

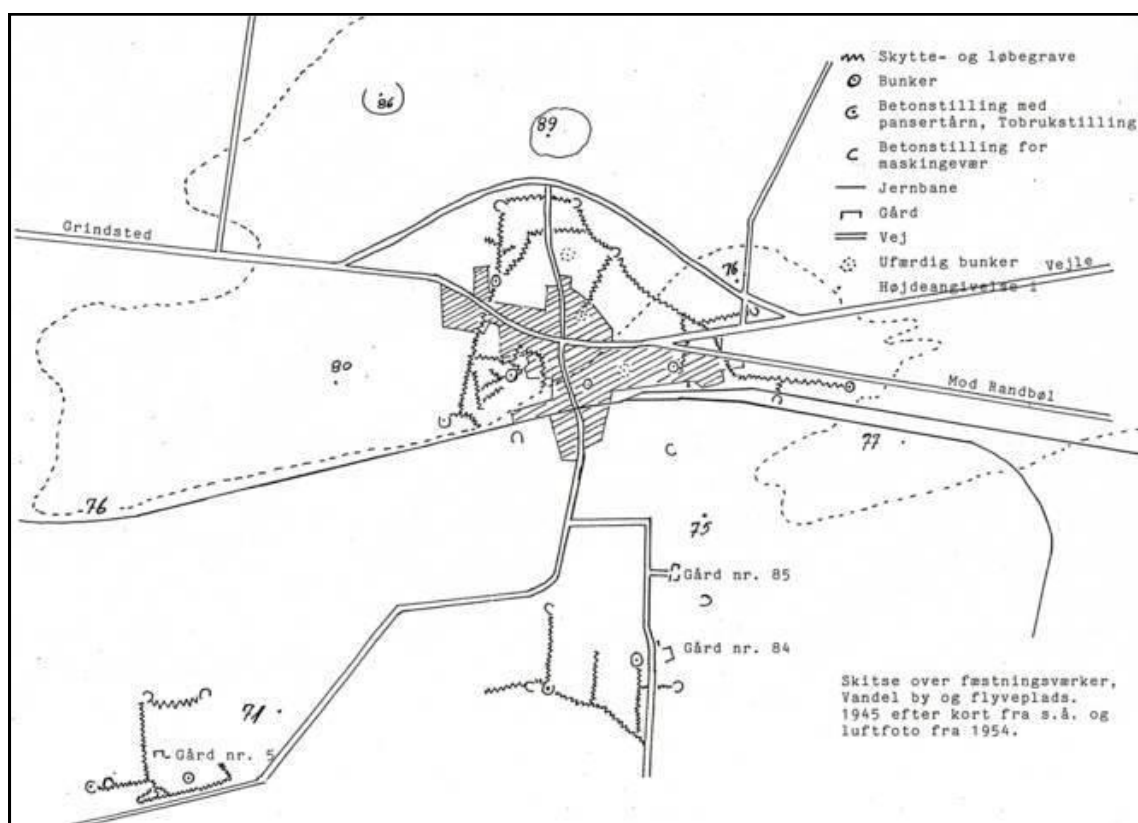
Bunkeren	Kommandobunkeren, Regelbau 608, er bygget af 990 m ³ beton og ca. 50 tons armeringsjern. Den er støbt d. 29. 8. 1944, til Kommandøren men er i januar 1945 endnu ikke meldt færdig. Den er udstyret med udvendig brønd. Der blev bygget 2 stk. i Vandel.	
Obs.-post	Fra denne post havde vagten udsigt over området omkring bunkeren. Vagten havde taletragt- og tlf.-forbindelse med bunkeren.	
Indgang 1	Nedfor trappen er en bruseniche til afvaskning af alt, der havde været i kontakt med evt. krigsgas.	
Luftsluse 1	Luftslusen skal forhindre røg og gas i at komme ind i bunkeren. Den brugte luft ledtes ud i luftslusen gennem en overtryksventil. Fra luftslusen kunne luften KUN sive ud og på den måde blev den brugte luft genanvendt til at holde røg og evt. gas ude.	Ventilationsrum Mandskabsrum Luftsluse 2 Fyrrum
Kommandorum	Herfra skulle ordrene udgå, til mandskabet. I nødstilfælde kunne man opstille et periskop og få et overblik over situationen. En panserplade på taget kunne lukkes for og sikre mod håndgranater.	Nærkampsrum Indgang 2
Planlægning	Her sikredes overblikket over tropperne.	
Radiatorum	Radiosendere og -modtagere sikrede kommunikationen til og fra bunkeren.	
Fjernskriverrum	Her skulle der stå fjernskrivere til modtagelse og afgivning af ordrer gennem tlf.-kabler i hjørnet.	
Kommandant	Kommandantens "private" værelse.	Udenfor
Adjutanter	Værelse til 2 adjutanter. Det fungerer samtidigt som et kontor mellem fjernskriver-, planlægnings- og kommandorum.	
		Ventilatorerne leverede hver 2,4 m ³ luft/min. Luften blev først rensat i et Forfilter (øverste hul) og derefter af de 2 Rumfiltre ovenpå ventilatoren. (Røg og gasfilter) Gasfiltret indeholdt aktivt kul. Da disse 2 filtre var kostbare at rengøre, brugtes i "fredstid" kun det nederste støvfilter. (Støvfiltret ligner et luftfilter til en gl. lastbil) Hvert rum havde en regulerbar luftventil, med undtagelse af fyrrum og kommandorum, som begge fik luft fra tilstødende rum. Til 3 mand eller 2 underofficerer. Samme funktion som luftsluse 1. Her stod centralfyret, der leverede varmt vand til radiatorerne. Kanalerne i gulvene, er til varmerør og er overdækket med fliser eller brædder. Med et maskingevær kunne man beskytte bunkerens indgangsparti mod et evt. angreb. De små nicher på hver side af panserdøren, er til nødradio og stavantenner. Den 640 kg tunge panserdør var 3 cm tyk og havde lufttætte pakninger. Foruden panserdøre, var bunkeren udstyret med 10 mm tykke ståldøre. Gummilister gjorde at dørene var lufttætte. Tagskæget skulle hindre at man fra taget kunne sætte nærkampsrummet ud af kraft, med en håndgranat eller lignende.

Billedet af nedgangen til den store kommandobunker er taget af N.M. Schaiffel-Nielsen i begyndelsen af 1970'erne.

<i>Feuertafel für ind. Erdzielschießen!</i>					
Nr.	Ziel	S.	E.	B.-Feuer	Bemerkungen
J. 1	Strassen-Kreuz	49	2000	—	I. II.
J. 2a	" "	96	3350	—	I. III.
J. 2b	Randbøl	113	3000	5 110-116	I. III. +
J. 3	Eisenb.-Weg	131	3200	—	I. II. III.
J. 4	Strasse nach	182	5000	—	II.
J. 5	Frederikshaab	187	4700	5 187-190	II.
J. 6	Alm/Hoch	244	5075	—	IV.
J. 7	Strassen-Kreuz	271	4625	—	II.
J. 8a	" "	295	3200	—	I. II. III.
J. 8b	Stat. Østerby	287	3450	—	I. II. III.
J. 9	Strassen-Kreuz	354	1700	—	I. II.

Det var fundet af denne tavle af træ, som hedder Feuertafel für indirektes Erdzielschiessen, sammen med endnu en tavle, der hed Zielspinne für indirektes Erdzielschiessen (Indirekte beskydning af jordmål), sammen med udarbejdelsen af nedenstående kort viser, at bunkeren på Møllebakken er den bedst forsvarede af samtlige bunkers i hele området. Det har ledt til den konklusion, at bunkeren i Ahlers have var den bunker, hvorfra forsvaret af Vandel by skulle ledes i tilfælde af en Allieret landgang over den jyske vestkyst. (Foto og skitse N.M. Schaiffel-Nielsen)

Vandel By set fra luften fra sydvest. I forgrunden Vandel Station. Længst til venstre den gamle Central på Gl. Stationsvej. Oppe i baggrunden ses "Tyskervejen", den omfartsvej besættelsesmagten byggede, da de lukkede Vandel By den 1. juli 1944.

Den hvide Lindegård med sine flotte kamtakkede gavle. Foran den Vandel brugs med Gl. Aastvej og træsko-Niels's hus. På Grindstedvejs modsatte side møllerens stuehus, som senere blev til Vejle Sparekasse og endelig blev revet ned for at give plads til OK benzintanken.

Fra indvielsen af bypumpen i sommeren 1987, på hjørnet af Dalgasvej og Grindstedvej. Ved pumpen ses Ths. K. Thomsen, formand Hvid og malermester Petersen, alle afdøde.

Vest for Vandel By, der hvor Kartoffelforædlingsstationen i dag ligger lå Vandel Teglværk. Teglgreven ses stadig men er næsten groet efter.

Vandel Gamle Skole på Grindstedvej 10 blev bygget efter skolestriden i 1872. Blev senere gartnerforretning. Da den lukkede, blev huset solgt til beboelse.

Bag skolen blev i 1931 lavet en tilbygning, som husede Randbøl Sogns Museum. I dag Egnsmuseet, Grindstedvej 30.

